

Učiteľ 21. storočia: Ako architekt vzdelávania v neustále meniacom sa svete

---

EVA TÓBLOVÁ, PETER OSTRADICKÝ, DUŠAN KOSTRUB

Abstrakt: Učiteľská profesia v 21. storočí čelí dynamickým výzvam vyplývajúcim zo spoločenských a technologických zmien. Realizovaná kurikulárna reforma na Slovensku kladie dôraz na kompetenčné vzdelávanie, interdisciplinárny prístup, digitálnu gramotnosť a rozvoj sociálnych a emocionálnych kompetencií žiakov. V tomto kontexte je nevyhnutná zmena prípravy budúcich učiteľov, aby reflektovala aktuálne potreby vzdelávacieho systému. Tento príspevok sa zameriava na význam prepojenia kurikulárnej reformy s vysokoškolskou prípravou učiteľov, zdôrazňuje potrebu aktualizácie pedagogických a psychologických predmetov a posilnenia praktických skúseností študentov učiteľstva. Osobitná pozornosť je venovaná rozvoju kompetencií budúcich pedagógov, ako sú spôsobilosť systematicky (s)poznávať vyučovací proces a systém didaktiky, komunikačné schopnosti, flexibilita, riešenie konfliktov a sebareflexia, ktoré sú kľúčové pre efektívnu edukáciu. Štúdia tiež identifikuje výzvy spojené s implementáciou zmien, pričom navrhuje opatrenia na úrovni vysokoškolskej prípravy a školského prostredia, vrátane kontinuálneho vzdelávania učiteľov, podpory profesijných komunit a efektívneho zavádzania inovatívnych pedagogických prístupov. Záverečné odporúčania sa sústreďujú na strategické plánovanie zmien a potrebu spolupráce medzi univerzitami, školami a vzdelávacími inštitúciami s cieľom zvýšiť kvalitu vzdelávania a profesijný rast učiteľov.

Kľúčové slová: učiteľ 21. storočia, kurikulárna reforma, vzdelávací systém, didaktika, pregraduálna príprava učiteľov, pedagogické kompetencie, reflexia a sebarozvoj učiteľov

Úvod

Učiteľská profesia sa v 21. storočí nachádza na križovatke zmien, ktoré ovplyvňujú spôsoby vyučovania, vzdelávacie ciele a kompetencie pedagógov. V meniacom sa svete, kde digitálne technológie, globalizácia a dynamika trhu práce formujú potreby žiakov, sa aj učiteľská profesia musí adaptovať na nové výzvy.

Vzdelávanie pre 21. storočie sa má vyznačovať otvaraním príležitostí na poznávanie, prijatie každého človeka (inkluzívna škola), zodpovednosťou za udržateľnosť života na Zemi (zelená škola), podporovaním efektívneho a bezpečného využívania digitálnych technológií vo výchove a vzdelávaní (digitálna škola). (ŠVP, 2023), Presun ťažiska z odovzdávania vedomostí na rozvoj komplexných spôsobilostí žiakov a podporu rozvoja potenciálu každého žiaka (vzdelávanie 21).

Dlhoročné domáce aj medzinárodné analýzy, výskumy a porovnania nám ukazujú, že zmeny v obsahu a forme vzdelávania sú na Slovensku nevyhnutné. Pandemická situácia túto skutočnosť potvrdila a naplno odkryla slabé miesta vzdelávacieho systému, o ktorých roky diskutujú analytici, odborníci aj ľudia z praxe. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR v spolupráci s Národným inštitútom vzdelávania a mládeže (NIVaM) a so zapojením odbornej verejnosti spracovali návrh zmeny kurikula základných škôl (vzdelávanie 21). „Vzdelávanie pre 21. storočie¹“ je názov jedného z komponentov Plánu obnovy a odolnosti SR. Hlavným cieľom je poskytnúť žiakom vzdelanie prispôsobené súčasnej rýchlo meniacej sa spoločnosti. Všeobecným cieľom zmien je zvýšiť gramotnosť žiakov a spôsobilosti potrebné pre život v globálnej a nízkouhlíkovej digitálnej ekonomike a spoločnosti.

1 Kurikulárna reforma na Slovensku a jej dopad na učiteľskú profesiu

Všeobecným cieľom reformy je zvýšiť gramotnosť žiakov a spôsobilosti potrebné pre život v spoločnosti (kritické myslenie, digitálne a pedagogické kompetencie). Kurikulárna reforma základnej školy tvorí nový obsah vzdelávania usporiadaný do viacročných cyklov. Vyučovací proces je nastavený tak, aby sa namiesto odovzdávania hotových informácií vytvárali situácie, pri ktorých žiaci môžu informácie interpretovať v konfrontácii s reálnou

---

¹ Základné princípy zmien kurikulárnej reformy je možné nájsť na stránke: <https://vzdelavanie21.sk/zmeny-v-obsahu-a-forme-vzdelavania/zakladne-principy/>

skúsenosťou. Nové kurikulum si vyžaduje aj zabezpečenie nových učebníc a zmenu v príprave učiteľov tak, aby boli tieto zmeny schopní aplikovať v každodennej praxi. Prvým krokom je **reforma obsahu a formy vzdelávania** (kurikulárna a učebnicová reforma) jej cieľom je vytvoriť nový obsah vzdelávania, ktorý je usporiadaný do troch viacročných cyklov. Výučba bude namiesto odovzdávania hotovej informácie vytvárať situácie, pri ktorých žiaci môžu informácie interpretovať v konfrontácii s reálnou skúsenosťou. Nové kurikulum si bude vyžadovať aj zabezpečenie nových učebníc. Druhým krokom je **príprava a rozvoj učiteľov na nové obsahy a formy výučby** (zmena vysokoškolskej prípravy učiteľov a posilnenie profesijného rozvoja učiteľov), jej cieľom je posilniť kvalitu spôsobilostí pedagogických a odborných zamestnancov významnejšie rozvinutie ich motivácie k celoživotnému profesijnému rozvoju. Dôraz sa bude klásť aj na inkluzívne vzdelávanie a rozvoj digitálnych spôsobilostí. Súčasťou je zmena v príprave učiteľov tak, aby boli schopní aplikovať zmeny v každodennej praxi.

Od septembra 2023 je v kurikulárnej reforme zapojených takmer 500 škôl, ktoré tvoria nové školské vzdelávacie programy, podľa ktorých budú učiť od septembra 2025. Pre podporenie tejto aktivity vytvorila nezisková organizácia EDULAB a štátom riadená inštitúcia NIVaM online vzdelávací kurz, ktorý je bezplatný. Tvorba nového ŠkVP by mala byť výsledkom aktivity tímu pedagógov a vedenia školy. Proces si vyžaduje analýzu vzdelávacích potrieb žiakov a žiačok, kognície učiteľov, otvorenie otázky vízie školy, určenie rámcových učebných plánov, vzdelávacích štandardov a učebných osnov.

Pripravovaná kurikulárna reforma sa zameriava na aktualizáciu vzdelávania s dôrazom na rozvoj kompetencií, integráciu kritického myslenia, interdisciplinárny prístup a prepojenie teoretických vedomostí s praxou. Kľúčovou výzvou je pripraviť učiteľov na efektívne uplatňovanie týchto zmien v školskom prostredí. Reforma predstavuje dôležitú zmenu v slovenskom vzdelávacom systéme, ktorá sa snaží reagovať na potreby súčasnej doby a požiadavky trhu práce. Jej hlavným cieľom je posilniť kompetenčný prístup k výučbe, kde sa kladie dôraz na:

- **Rozvoj kritického myslenia** žiakov namiesto mechanického memorovania faktov.
- **Interdisciplinárny prístup** k výučbe, ktorý podnecuje prepájanie rôznych predmetov a ich aplikáciu v reálnom živote.
- **Podporu digitálnej gramotnosti** a efektívne využívanie IKT a digitálnych technológií v učení (sa).

- **Dôraz na rozvoj sociálnych a emocionálnych kompetencií učiteľov aj žiakov.**

Tieto zmeny prinášajú viacero výziev pre učiteľov, ktorí musia prispôbiť svoje vyučovacie metódy a neustále sa vzdelávať. Reforma sa dotýka aj hodnotenia žiakov, kde sa postupne upúšťa od zaužívaného známkovania v prospech formatívneho hodnotenia, ktoré lepšie reflektuje individuálny pokrok žiakov. Dôležité je aj zvýšenie podpory pre učiteľov formou metodických materiálov, profesijných vzdelávacích programov a lepšieho prepojenia medzi vysokými školami a školskou praxou.

Z doterajších skúseností vyplýva, že realizovať zmenu v školstve či v škole je náročný a zložitý proces. Doteraz použitý spôsob ukazuje, že nesmie ísť o proces vnútený „zhora“, lebo je menej funkčný. Aktualizované prístupy od nás vyžadujú hľadanie optimálnych postupov a zároveň sa potrebujeme oprieť o model riadenia zmeny, ktorý sa v praxi už osvedčil. V práci so školami bol využitý model riadenia zmeny podľa Kottera (2015), ktorý pozostáva z ôsmich krokov. Hneď prvý krok umožňoval viesť so všetkými učiteľmi v zapojených školách dialóg, klásť si otázky, pomenovať si tie potreby, v ktorých by mohla škola začať rásť a budovať si svoju novú kultúru fungovania (Grohová, 2023).

2 Príprava budúcich učiteľov na ich profesiu v súvislosti nového kurikula

Študijný odbor učiteľstvo je bezprostredne spojený s prípravou budúcich, vysokoškolsky vzdelaných odborníkov pre výchovu a vzdelávanie v rôznych školách a školských zariadeniach. Už uvedená skutočnosť podnecuje poznávanie súvislostí v procese vysokoškolského štúdia v záujme nielen potrebnej kvalifikácie, vzťahu k povolaniu, ale aj spoločenskému statusu učiteľskej práce. Úroveň odborníka pre edukáciu nie je len v jeho kvalite rozvinutých vedomostí a schopností utvárať podmienky na rozvoj poznatkov z jednotlivých vedných odborov, ale tvorí jednu z dôležitých súčastí. V procese poznávania, učenia (sa) sa dôležitosťou myslí učiteľova spôsobilosť utvárať podmienky, ktoré učenie sa umožňujú.

V dôsledku transformačných zmien v regionálnom školstve sa menia výrazne aj kompetencie učiteľov. Učitelia už nemôžu byť len odborníkmi vo svojom predmete, ale musia byť predovšetkým učiteľmi, ktorí sú schopní rešpektovať vo vyučovacom procese potreby, individualitu, kognitívne špecifiká svojich žiakov, vrátane špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb.

Preto je nevyhnutné posilniť špecifické kompetencie učiteľov. Tento trend je evidentný v celej Európe.

Príprava učiteľov zahŕňa pedagogické a psychologické disciplíny, ktoré poskytujú nevyhnutné teoretické i praktické poznatky. Dôraz sa kladie na:

- Aktualizáciu obsahu pedagogických predmetov, reflektujúcu potreby inkluzívneho a digitálneho vzdelávania.
- Prepojenie teórie s praxou – zvýšenie počtu hodín pedagogickej praxe priamo v školách.
- Rozvoj pedagogických kompetencií, ako je efektívna komunikácia, riešenie konfliktov a zvládanie diverzity v triede.

Všeobecný učiteľský základ tvorí jadro prípravy budúcich pedagógov, pretože poskytuje fundamentálne poznatky a kompetencie potrebné pre efektívne vyučovanie. Zahŕňa tieto kľúčové oblasti:

- Pedagogické a psychologické disciplíny, ktoré pomáhajú učiteľom porozumieť vzdelávaciemu procesu a psychologickým aspektom učenia a podpory učenia sa.
- Didaktika a metodika vyučovania, zameraná na relevantné pedagogické prístupy, ktoré reflektujú potreby 21. storočia.
- Inkluzívne vzdelávanie, aby boli pedagógovia schopní pracovať s heterogénnymi skupinami žiakov.
- Rozvoj pedagogických kompetencií, ako je komunikácia, riešenie konfliktov a spolupráca.
- Technologické kompetencie, dôležité pre využívanie digitálnych nástrojov v pedagogickom procese.

Dôležitosť všeobecného učiteľského základu spočíva v tom, že poskytuje pevný základ pre profesionálny rast učiteľov, umožňuje im flexibilne reagovať na meniace sa potreby vzdelávania a zabezpečuje vysokú kvalitu vyučovacieho procesu. Inovácia pedagogických a psychologických predmetov je nevyhnutnou súčasťou prípravy učiteľov, aby reflektovala súčasné trendy vo vzdelávaní a zmeny v spoločnosti. Inovácia zahŕňa:

- Aplikovanie pedagogických prístupov, ako sú projektové vyučovanie, učenie sa založené na skúsenostiach a personalizovaná výučba.
- Prepojenie teórie s praxou, aby si študenti mohli overiť získané poznatky priamo v školskom prostredí.
- Dôraz na psychologickú prípravu učiteľov, ktorá zahŕňa poznatky o detskej psychológii, kognitívnom vývine, emocionálnej inteligencii a práci s rôznorodými skupinami žiakov.

- Zvýšenie kompetencií v oblasti inklúzie a špeciálnej pedagogiky, aby budúci učitelia dokázali efektívne pracovať s deťmi so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.
- Podpora sebareflexie a osobnostného rozvoja učiteľov, aby sa dokázali adaptovať na nové výzvy a neustále sa skvalitňovať.
- Integrácia IKT a digitálnych technológií do pedagogických disciplín, čím sa podporuje využívanie digitálnych nástrojov vo výučbe a efektívne riadenie vzdelávacieho procesu.

Tieto zmeny umožnia budúcim učiteľom lepšie zvládnuť požiadavky praxe a zabezpečiť kvalitné a inovatívne vzdelávanie pre budúce generácie žiakov. Praktická príprava je kľúčovým prvkom vzdelávania budúcich učiteľov, pretože im umožňuje aplikovať teoretické poznatky v reálnych vyučovacích situáciách. Pre efektivitu praktickej prípravy je dôležité:

- Zvýšiť časový rozsah pedagogických praxí, aby študenti získali dostatok skúseností so skutočnými výzvami učiteľskej praxe.
- Posilniť spoluprácu medzi vysokými školami a základnými/strednými školami, čím sa zabezpečí lepšia koordinácia medzi teoretickou a praktickou prípravou.
- Zaviesť mentoringové programy, kde skúsení učitelia v spolupráci s učiteľmi profesijného rozvoja (NIVAM) budú poskytovať podporu a spätnú väzbu študentom počas ich praxe.
- Podporiť reflexívnu prax, ktorá umožní budúcim učiteľom analyzovať a zlepšovať vlastné vyučovacie metódy.
- Využívať relevantné technológie na sledovanie a hodnotenie výkonu študentov na praxi, napríklad prostredníctvom digitálnych portfólií a videoreflexie vyučovacích hodín (vzdelávanie 21).

Prepojenie s reálnou školskou praxou je nevyhnutné na zabezpečenie kvalitnej prípravy učiteľov a ich pripravenosti na výzvy súčasného vzdelávacieho systému.

„Reflexívne vyučovanie je vyučovanie, ktoré sa završuje spätnoväzbovou sebareflexiou a analýzou kvality a účinnosti vyučovacej hodiny, tematického celku či väčšej organizačnej jednotky“ (Švec, 1995, s. 225). Pollard et al. (2008, s. 14), ktorí vychádzali z myšlienok Deweyho hovoria o siedmich kľúčových charakteristikách reflexívnej praxe, reflexívneho vyučovania:

- je charakteristické aktívnym zaoberaním sa cieľmi, dôsledkami, ako aj prostriedkami technickou efektívnosťou,
- sa chápe ako cyklický, alebo špirálovitý proces, v ktorom učitelia nepretržite monitorujú, vyhodnocujú a upravujú vlastný proces,

- predpokladá učiteľovu spôsobilosť v metodológii skúmania (akčný výskum) vyučovacieho procesu, na podporu progresívneho rozvoja vyšších štandardov výučby,
- vyžaduje postoje otvoreného zmýšľania, zodpovednosti, úprimnosti a nadšenia,
- si vyžaduje učiteľa, ktorý má poznatky o výskume vyučovania a edukačnej praxe a na základe nich realizuje svoje rozhodnutia,
- a profesijné učenie sa je podporené komunikáciou a spoluprácou s kolegami,
- umožňuje učiteľom kreatívne využívať a prenášať do vlastného vyučovacieho procesu inovatívne a efektívne prístupy k vyučovaniu. (Lobotková, Hanuliaková, 2023)

Rozvíjanie pedagogických kompetencií je kľúčové pre úspešné pôsobenie učiteľov v dynamickom vzdelávacom prostredí. Medzi najdôležitejšie kompetencie patria:

- Komunikačné spôsobilosti – efektívna verbálna a neverbálna komunikácia so žiakmi, rodičmi a kolegami.
- Emočná inteligencia – schopnosť zvládať stres, empatia a rozpoznávanie emócií žiakov.
- Schopnosť riešiť konflikty – zvládanie náročných situácií v triede a medzi žiakmi.
- Kreativita a flexibilita – prispôsobenie metód výučby potrebám žiakov.
- Schopnosť pracovať v tíme – spolupráca s kolegami a odborníkmi.
- Sebareflexia a celoživotné učenie – neustále zlepšovanie vlastných pedagogických prístupov.

Podpora týchto spôsobilostí vo vysokoškolskej príprave učiteľov zabezpečí ich lepšiu pripravenosť na výzvy súčasného vzdelávacieho prostredia.

Spôsoby, ako môžeme podporiť rozvoj pedagogických kompetencií vo vysokoškolskej príprave budúcich učiteľov sú rôzne, je potrebné zamerať sa najmä na:

- **Interaktívne semináre a workshopy** – zamerané na komunikačné techniky, riešenie konfliktov, prácu v tíme a sebareflexiu.
- **Simulované vyučovacie situácie** – praktické cvičenia, kde študenti riešia modelové situácie z reálnej triedy.
- **Projektové vyučovanie** – spolupráca na tímových úlohách, ktoré učia flexibilitu, kritickému mysleniu a organizačným schopnostiam.

3 Nové kompetencie učiteľov 21. storočia

V 21. storočí prechádza vzdelávanie hlbokou transformáciou, ktorú spôsobuje technologický pokrok, zmena spoločenských noriem a potreba pripraviť študentov na čoraz prepojenejší a komplexnejší svet. Keďže tradičné vyučovacie metódy už nespĺňajú požiadavky súčasného vzdelávania, pedagógovia stoja pred výzvou prehodnotiť svoj pohľad na vyučovanie. Optimalizačný potenciál (systémovej) zmeny vyučovania je možné dosiahnuť pokiaľ ide o koncepcnú zmenu na úrovni podmienok a zároveň konceptuálnu zmenu na subjektívnej úrovni. Jednou z podmienok konceptuálnej, metodologickej a metodologickej zmeny v prípade výučby je dôkladné (seba)poznanie jej aktérov v konkrétnych kontextoch. Vidíme dôležitosť v procesoch učiteľovho skúmania kontextov výučby, porozumenia didaktike a tomu zodpovedajúcemu, pedagogickému mysleniu a konaniu učiteľa. Učiteľ-výskumník je nová paradigma pre profesijný a organizačný rozvoj, ktorá podporuje prípravu učiteľských profesionálov v revízii kurikula, v zlepšovaní ich pracovného prostredia, v profesionalizácii procesu výučby a v rozvoji osobnosti jednotlivca. Táto zmena paradigmy v pedagogike má zásadný význam aj pre vybavenie študentov vedomosťami, spôsobilosťami a adaptabilitou, ktoré sú potrebné na to, aby sa im darilo v rýchlo sa vyvíjajúcom prostredí.

21. storočie predstavuje neustále sa meniace a komplexné vzdelávacie prostredie, ktoré si vyžaduje zmenu paradigmy vyučovacích postupov. Pedagógovia čelia výzve pripraviť študentov na budúcnosť, ktorá sa vyznačuje nestálosťou, neistotou, zložitosťou a nejednoznačnosťou. V reakcii na to sa stala nevyhnutnou zmena pohľadu učiteľa na vyučovanie, aby sa podporili flexibilní a na budúcnosť pripravení žiaci. Súčasná doba sa vo viacerých spoločenských vedných oblastiach často označuje skratkou VUCA. Môžeme sa stretnúť aj s pojmom tekutá, fluidná doba.

Volatility- Premenlivosť

Dynamika zmien:
Zmena je častejšia,
rychlejšia a
extrémnejšia

Uncertainty- Neistota

Je stále ťažšie robiť
predpovede

Complexity- Zložitosť

Veľká prepojenosť a
nelineárne súvislosti
bránia ľahkému
pochopeniu a

Ambiguity- Dvoznačnosť

Neexistuje jednoduché
"dobré" alebo "zlé", fakty
môžu mať rôzne
významy, môžu byť
posúdené rôznymi
spôsobmi

Odvodenie akronymu VUCA (ICG Integrated Consulting Group, 2024)

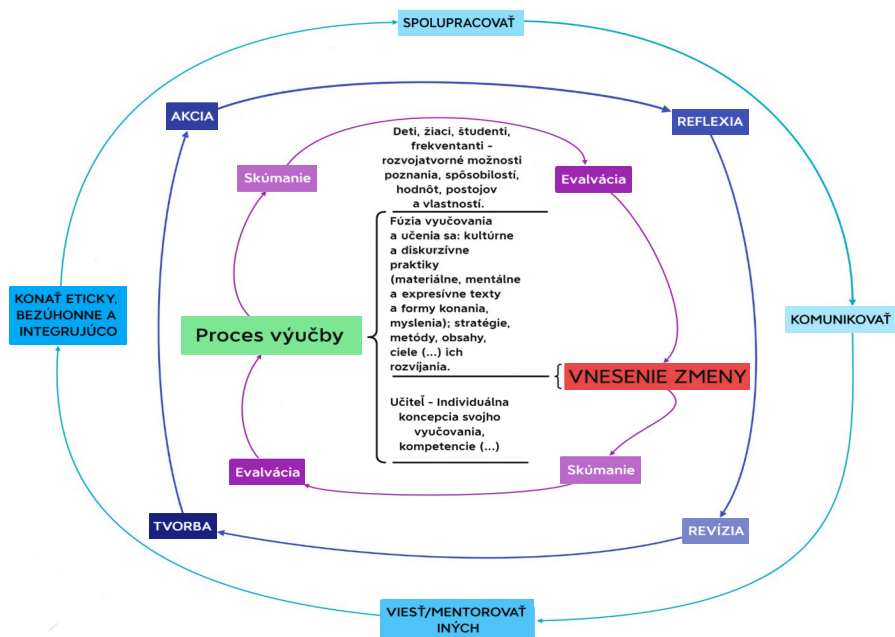
Akronym VUCA, odvodený z vojenského prostredia, sa všeobecne používa na opis dynamickej povahy súčasného sveta. Volatilita odkazuje na rýchle a nepredvídateľné zmeny, ktoré formujú našu spoločnosť, zatiaľ čo neistota zdôrazňuje nedostatočnú predvídateľnosť budúcich výsledkov. Komplexnosť uznáva vzájomnú prepojenosť rôznych faktorov, vďaka čomu sú problémy mnohostranné a zložité. A napokon nejednoznačnosť zdôrazňuje existenciu nejasných a protichodných informácií, čo zvyšuje náročnosť rozhodovacích procesov (Tóblová, Jaslovská, Kuruc, 2023).

Učiteľ by mal disponovať kompetenciami, ktoré umožňujú realizovať/zabezpečiť:

- Vyučovanie integrujúce DT – schopnosť využívať digitálne nástroje vo výučbe.
- Inkluzívne vzdelávanie – práca s žiakmi s rôznymi vzdelávacími potrebami.
- Tvorivé vyučovanie – inovatívne metódy učenia a podpora samostatnosti žiakov.
- Mentorstvo a vedenie – učiteľ ako facilitátor učenia sa a rozvoja osobnosti žiakov.

Na učiteľov a učiteľky je kladených viacero požiadaviek a rolí, ktoré majú spĺňať (Kostrub, 2022). Okrem odborného ovládania svojich predmetov, ktoré vyučujú, je potrebné, aby žiakov a žiačky nielen vzdelávali, ale aj vychovávali. Výchova znamená také ovplyvňovanie žiakov a žiačok, ktoré vedie nielen k rozvoju ich rozumových, ale predovšetkým aj morálnych kompetencií pri fungovaní v spoločnosti.

Konceptuálna mapa vizuálne znázorňuje dynamiku zmeny vo vzdelávacom procese, pričom zdôrazňuje neustály cyklus skúmania, evalvácie a revízie pedagogických postupov. Zároveň poukazuje na kľúčové kompetencie učiteľa 21. storočia, ktoré sú nevyhnutné pre efektívne vzdelávanie v meniacom sa svete. Jej centrálnym prvkom je vnesenie zmeny v pedagogickom procese, ktorá je determinovaná viacerými faktormi:

Konceptuálna mapa: Vnesenie zmeny do procesov vyučovania a učenia sa (Kostrub, 2022)

1. Proces vyučovania a učenia sa

V centre konceptuálnej mapy sa nachádza „Proces výučby“, ktorý je definovaný interakciou medzi žiakmi a učiteľom. Tento proces je charakterizovaný fúziou vyučovania a učenia ako kultúrneho a diskurzívneho fenoménu, kde sa využívajú mentálne a expresívne texty, stratégie, metódy a obsah výučby. Významnú úlohu zohráva učiteľ, ktorý formuje svoju vlastnú koncepciu vyučovania na základe svojich kompetencií.

2. Vnesenie zmeny do vzdelávacieho procesu

Zmena vo vzdelávacom procese je vyjadrená ako neoddeliteľná súčasť pedagogického pôsobenia, ktorá je podporovaná neustálym skúmaním a evalváciou. Tento cyklus umožňuje prispôsobovanie metodík výučby potrebám žiakov a reflektuje aktuálne trendy vo vzdelávaní.

3. Cyklus pedagogickej reflexie a akcie

Konceptuálna mapa zobrazuje proces zmien ako dynamický cyklus zahŕňajúci tieto fázy:

- Skúmanie – neustále hľadanie nových prístupov k vyučovaniu a analýza potrieb žiakov.
- Evalvácia – hodnotenie efektívnosti použitých metód a ich dopadu na učenie.

- Revízia – úprava výučbových stratégií na základe získaných poznatkov.
- Tvorba – inovovanie a zavádzanie nových metód do pedagogického procesu.
- Akcia – implementácia zmien do vyučovania a ich praktické overovanie.

4. Kľúčové kompetencie učiteľa 21. storočia

Mapa tiež zdôrazňuje nevyhnutné kompetencie, ktoré umožňujú učiteľom efektívne viesť vzdelávací proces:

- Spolupracovať – tímová práca so žiakmi, kolegami a odborníkmi.
- Reflektovať – kritické hodnotenie vlastných metód a prístupov.
- Komunikovať – efektívna výmena informácií so žiakmi a rodičmi.
- Viesť a mentorovať – podpora žiakov v ich rozvoji a samostatnom myslení.
- Konať eticky, bezúhonne a integrujúco – rešpektovať diverzitu žiakov a podporovať inkluzívne vzdelávanie.
- Konceptuálna mapa zdôrazňuje, že pedagogický proces nie je statický, ale neustále sa vyvíjajúci systém, kde učiteľ ako aktívny činiteľ vnáša zmenu prostredníctvom reflexie, evalvácie a kreatívnych inovácií. Vysokoškolská príprava učiteľov by preto mala podporovať rozvoj kľúčových kompetencií, ktoré im umožnia efektívne riadiť proces učenia a adaptovať sa na výzvy súčasného vzdelávania. Konceptuálna mapa tak poskytuje systematický pohľad na nevyhnutné prepojenie medzi pedagogickou praxou, reformnými opatreniami a neustálym profesionálnym rastom učiteľov (Kostrub, 2022).

Veľmi prínosnou je konkretizácia učiteľových rolí podľa profesijnej skúsenosti. Jednotlivé roly (učiteľ v procese diagnostikovania a intervencie či v procese zmien prístupu k výchove a vzdelávaniu, učiteľ ako poskytovateľ poznatkov, projektant a tvorca) postupne naberajú na komplexnosti, ktorá je opísaná cez viacero kategórií: činnosť, kompetencie, indikátory naplňania kompetencií a nástroje, ktoré sú adekvátne pre tú-ktorú rolu v učiteľskom kolektíve (Brestovanský, Grohová, Baranyai, 2022).

4 Výzvy a odporúčania do budúcnosti

Pre efektívnu implementáciu zmien na úrovni školstva je potrebné:

- **Posilniť kontinuálne vzdelávanie učiteľov** - vytvárať programy profesionálneho rozvoja pedagogických a odborných zamestnancov.

- **Zvýšiť informovanosť škôl** – neustále aktualizovať platformu na zdieľanie aktuálnych informácií z MŠVVaM SR, NIVaM a rezortných organizácií. Poskytovať učiteľom podporné metodické materiály reflektujúce nové potreby a požiadavky vyplývajúce zo zavádzania inovatívnych trendov vo vzdelávaní. Podporovať výmenu skúseností medzi školami a zdôrazniť výmenu podporných/metodických materiálov pre vyučujúcich, ktoré reflektujú nové skúsenosti medzi jednotlivými školami zapojenými do procesu zavádzania nového kurikula a príkladov dobrej praxe ako zdroja inšpirácie a motivácie pre všetkých aktérov vzdelávania.
- **Finančné a organizačné opatrenia** - efektívnejšie prerozdeľovať finančné prostriedky ako nástroj pomoci školám pri kreovaní školských tímov z radov pedagogických a odborných zamestnancov zaoberajúcich sa riešením aktuálnych výziev školy za účelom zvýšenia ich motivácie.
- **Zabezpečiť akreditáciu študijných programov učiteľstva** v súlade s reálnymi potrebami praxe. Zabezpečiť v spolupráci s vysokými školami, ktoré pripravujú budúcich učiteľov, akreditáciu študijných programov učiteľstva jednotlivých odborov v súlade s reálnymi potrebami praxe vo vzťahu k zmene kurikula, zvážiť pri realizácii nového kurikula znovu zadefinovanie povinného základného materiálo-technického a priestorového vybavenia škôl v Štátnom vzdelávacom programe pre základné vzdelávanie (ŠŠI, 2024).

Čo môžu (mali by) dnes školy spraviť, aké konkrétne kroky pre úspešnú implementáciu štátneho vzdelávacieho programu (ŠVP)? Pre úspešnú implementáciu ŠVP by mali školy vytvoriť systematický priestor pre prácu s využitím úspešného a osvedčeného modelu riadenia zmeny:

1. Vytvoriť systematický priestor pre riadenie zmeny

- Uplatňovať model rastu zvnútra, kde sa do centra pozornosti dostane žiak a jeho rozvoj.
- Formulovať víziu a hlavný cieľ rozvoja školy na základe dát a reálnych nástrojov.
- Strategicky plánovať a implementovať zmeny podľa ich naliehavosti a realizovať ich participatívne.

2. Podporovať profesijný rozvoj učiteľov

- Vytvoriť nové organizačné formy fungovania učiteľov, ktoré podporia spoločné chápanie vyučovania a učenia sa.
- Posilniť metodické a didaktické kompetencie učiteľov prostredníctvom systematického profesijného rastu.

- Umožniť učiteľom dosahovať krátkodobé úspechy, ktoré ich motivujú pokračovať v zmenách.

2. Vytvárať školskú kultúru podporujúcu zmenu

- Vytvárať kooperatívnu a sebarefektívnu kultúru školy, kde učitelia aktívne menia spôsob fungovania školy.
- Premeniť školu na „atelier spoločného učenia (sa) a hľadania nových riešení“.
- Zakoreniť nové prístupy do každodenného fungovania školy, čím sa škola stáva učiacou sa organizáciou. Fungovanie podporuje profesionálny rast učiteľa a umožňuje mu skvalitňovanie práce využitím metodiky didaktického dizajnu učebných zdrojov mu umožňuje zažívať krátkodobé „víťazstvá“, fungujúce ako momenty posilňujúce a motivujúce učiteľa pokračovať v zmene.
- Kreovať kooperatívnu a sebarefektívnu kultúru školy, takto fungujúci učitelia menia kultúru života školy, ktorá sa pre žiakov stáva atelierom spoločného učenia a hľadania nových riešení. Zavedenie nových prístupov do kultúry školy znamená „zakorenenie“ výsledkov zmeny do bežného „chodu vecí“ v škole, čím sa z takto fungujúcej školy stáva učiaca sa organizácia (Grohová, 2023).

Implementácia uvedených odporúčaní povedie k nasledovným očakávaným efektom:

- **Zvýšená motivácia a angažovanosť žiakov.**
- **Efektívnejšie učenie (sa) reflektujúce potreby 21. storočia.**
- **Lepšia pripravenosť učiteľov na dynamické zmeny v školstve.**

Záver

Učiteľská profesia je komplexná a dynamická činnosť, ktorá zahŕňa nielen výučbu a vzdelávanie žiakov, ale aj ich vedenie a podporu v procese učenia. V širšom kontexte pedagogických vied sa profesia učiteľa považuje za základný pilier vzdelávacieho systému, ktorý priamo ovplyvňuje kvalitu a efektivitu vzdelávania. V užšom kontexte ide o špecifické pedagogické postupy, didaktické metódy a stratégie, ktoré učiteľ využíva na dosiahnutie stanovených vzdelávacích cieľov. Osobnosť učiteľa sa v súčasnej edukačnej teórii charakterizuje ako súhrn osobnostných vlastností, schopností a spôsobilostí, ktoré ovplyvňujú jeho schopnosť efektívne vykonávať svoju prácu. Dôležitými aspektmi sú emocionálna stabilita, empatia, schopnosť motivovať študentov,

kreatívne myslenie a schopnosť adaptovať sa na meniace sa podmienky vo vzdelávacom prostredí (Lobotková, Hanuliaková, 2023).

Transformácia učiteľského vzdelávania je kľúčová pre úspešnú implementáciu kurikulárnej reformy. Zabezpečenie kvalitnej prípravy budúcich učiteľov prispeje k vyššej kvalite vzdelávania na Slovensku a lepším výsledkom učebného procesu. Pri presadzovaní zmien školského systému zhora pomocou tvorby nových štátnych vzdelávacích politík, nových metodických usmernení alebo nových vzdelávacích štandardov je kľúčové, aby učitelia uvedené zmeny pochopili, prijali ich a začali aplikovať v práci so žiakmi. Jednoducho vyjadrené, aby zmeny nezostali na papieri, ale boli prenesené a uplatňované v reálnej praxi. Plánom je vytvoriť vzdelávaciu štruktúru na podporu učiteľov v aplikácii inovácií v praxi.

Kurikulárna reforma zásadným spôsobom ovplyvňuje obsah, metódy a ciele vzdelávania, preto je nevyhnutné, aby jej implementácia bola úzko prepojená s prípravou budúcich učiteľov. Tento súlad zabezpečuje, že nová generácia pedagógov bude disponovať potrebným poznaním a kompetenciami na efektívne uplatňovanie optimálnych vzdelávacích prístupov.

Prečo je podľa nás prepojenie kľúčové?

1. Pripravenosť učiteľov na iné ako zaužívané metódy výučby

- Reforma kladie dôraz na kompetenčný prístup, formatívne hodnotenie, interdisciplinaritu a digitálnu gramotnosť. Učitelia musia byť na tieto zmeny vopred pripravení počas vysokoškolského štúdia.

2. Efektívna implementácia reformy v praxi

- Ak učitelia nebudú dostatočne podporovaní v porozumení a aplikácii iných ako doposiaľ zaužívaných pedagogických stratégií, implementácia reformy môže narážať na odpor, nepochopenie alebo nesprávnu realizáciu.

3. Zmena paradigmy učenia/vyučovania

- Súčasné vzdelávanie sa odkláňa od memorovania a podporuje rozvoj kritického myslenia učenia sa, spolupráce a riešenia problémov. Budúci učitelia majú byť vedení k tomu, aby tieto princípy systematicky pochopili (od koncepcie ku konkrétnej metodike) a aplikovali v triedach.

4. Dôležitosť profesijného rastu

- Reforma si vyžaduje neustále vzdelávanie (sa) učiteľov. Preto je potrebné zaviesť systém kontinuálneho profesijného rozvoja už počas ich štúdia na univerzitách a nadväzne v spolupráci s učiteľmi profesijného rozvoja v rámci vzdelávaní garantovaných NIVaM-om.

5. Prepojenie teórie s praxou

- Budúci pedagógovia by mali už počas prípravy aktívne spolupracovať so školami, aby mohli rozvíjať svoje poznanie o reformou akcentovaných prístupoch priamo v edukačnom prostredí.

Ako zabezpečiť efektívne prepojenie reformy a prípravy učiteľov?

- **Inovácia učiteľských študijných programov** v súlade s novými kurikulárnymi požiadavkami.
- **Upevnenie spolupráce medzi univerzitami a školami**, aby budúci učitelia mohli nadobudnúť reformou akcentované prístupy už počas štúdia.
- **Zavedenie didaktických kurzov a workshopov** zameraných na relevantné vyučovacie stratégie.
- **Dôraz na rozvoj pedagogických kompetencií** potrebných pre relevantné pedagogické prístupy (komunikácia, tímová práca, kritické myslenie).
- **Podpora digitálnych kompetencií učiteľov**, aby dokázali efektívne využívať digitálne technológie a IKT ako integrálnu súčasť výučby.

Prepojenie kurikulárnej reformy s prípravou učiteľov je kľúčovým faktorom úspešnej transformácie školstva. Iba dobre pripravení učitelia môžu byť nositeľmi kvalitných zmien a zabezpečiť, aby vzdelávací systém reflektoval potreby 21. storočia.

Pod'akovanie

Príspevok bol napísaný ako súčasť riešenia grantovej úlohy Projektu KEGA č. 024UK-4/2024 Transformácia pedagogických praxí učiteľského štúdia v univerzitnom vzdelávaní. A ako súčasť riešenia grantovej úlohy Projektu VEGA č. 1/0336/23: Výskum ekvivalentov teórií didaktiky v učiteľskej praxi počas a v dôsledku mimoriadnej (pandemickej) situácie.

Zoznam literatúry

- BELEŠOVÁ, Mária. Súčasný učiteľ v základnej škole – kompetentný odborník takmer na všetko. In: *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok*. Online. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, roč. XXII., č. 5, s. 76-81. 2023. ISSN 1336-2232. Dostupné na: <https://doi.org/10.54937/ssf.2023.22.5.76-81>
- BRESTOVANSKÝ, Martin, GROHOVÁ, Viera, BARANYAI, Ladislav. Príbeh učiacej sa školy. Bratislava: Národný inštitút vzdelávania a mládeže. 142 s. 2022. ISBN 978-80-565-1518-1.
- BREZOVSKÁ, Lucia. Nároky na učiteľov 21. storočia sú vysoké. Kvalita ich vzdelávania zohrá veľkú rolu v napredovaní vzdelávacích systémov. 2024. Dostupné na: <https://eduworld.sk/cd/lucia-brezovska/3393/naroky-na-ucitelov-21storia-su-vysoke-kvalita-ich-vzdelavania-zohra-velku-rolu-v-napredovan-i-vzdelavacich-systemov>
- ERETOVÁ, Zuzana a kol. Monitorovanie pripravenosti a podmienok základných škôl pri zavádzaní zmien v obsahu a forme základného vzdelávania. Bratislava: Štátna školská inšpekcia, 2024. Dostupné na: https://www.ssi.sk/wp-content/uploads/2024/02/2AV_SS_SR_2.6_cykly_final.pdf
- GROHOVÁ, Viera. Spoločná didaktická reflexia pri tvorbe a implementácii nového školského kurikula. *Pedagogické rozhľady*, Odborno-metodický časopis pre školy a školské zariadenia, 2/2023, Národný inštitút vzdelávania a mládeže, Bratislava, 2023. ISSN 1335-0404
- ICG Integrated Consulting Group VUCA svet. 2024. Dostupné na: '<https://www.integratedconsulting.sk/insights/vuca-svet/>
- KOSTRUB, Dušan. Učiteľ – výskumník. Profesia založená na výskume. Dizajn výskumu a premeny výučby. Univerzita Komenského v Bratislave. 2022. ISBN 978-80-223-5390-8
- LOBOTKOVÁ, Alžbeta, HANULIAKOVÁ, Jana. Učiteľ a jeho spôsobilosti v škole 21. storočia. 133s., Dubnica nad Váhom, 2023. ISBN 978-80-8222-057-8
- PETROVÁ, Gabriela, DUCHOVIČOVÁ, Jana. Vysokoškolská príprava učiteľov v kontexte transformačných procesov. *Lifelong Learning – celoživotné vzdelávanie*, 2013, roč. 3, č. 1, s. 8–37
- PUPALA, Branislav. Pôvodné východiská a súčasné chyby v projektovaní vysokoškolských programov pedagogického (učiteľského) vzdelávania. *Pedagogická revue*, roč. 2004, č. 4, s. 207–212. ISSN 1335-1982
- ROHN, Terézia. Učiteľská profesia a profesionalita v kontexte spoločenských zmien z pohľadu humanistických a konštruktivistických edukačných teórií. Banská Bystrica, 2024. Pedagogická fakulta UMB. Dostupné na: <https://www.pdf.umb.sk/app/cmsFile.php?disposition=a&ID=5651>
- ŠKOLSKÝ PORTÁL. Nový vzdelávací program na slovenských školách: Učitelia a žiaci hlásia pozitívne zmeny. 2024. Dostupné na: <https://www.skolskyportal.sk/reformy-skolstva/novy-vzdelavaci-program-na-slovenskych-skolach-ucitelia-ziaci-hlasia-pozitivne>
- ŠTÁTNÁ ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA. Monitorovanie pripravenosti a podmienok základných škôl pri zavádzaní zmien v obsahu a forme základného vzdelávania. 2025. Dostupné na: https://www.ssi.sk/wp-content/uploads/2024/02/2AV_SS_SR_2.6_cykly_final.pdf
- ŠVP - Štátny vzdelávací program pre základné vzdelávanie. 2024. Dostupné na: https://www.minedu.sk/data/files/11808_statny-vzdelavaci-program-pre-zakladne-vzdelavanie-cely.pdf

TÓBLOVÁ, Eva, JASLOVSKÁ, Barbora, KURUC, Martin. Skill enhancement in communication and interactive strategies in education. 1. vyd. - London : STS Science Centre, 2023. – 220 s. [13,2 AH] – ISBN 978-1-908235-27-5. – ISBN 978-80-7418-404-8

VZDELÁVANIE 21. Vzdelávanie pre 21. storočie. 2024. Dostupné na: <https://vzdelavanie21.sk/>

Abstract: The teaching profession in the 21st century faces dynamic challenges resulting from social and technological changes. The curricular reform implemented in Slovakia emphasizes competency-based education, an interdisciplinary approach, digital literacy, and the development of students' social and emotional competencies. In this context, it is essential to change the training of future teachers to reflect the current needs of the education system. This paper focuses on the importance of linking curriculum reform with university teacher training, emphasizing the need to update pedagogical and psychological subjects and to strengthen the practical experience of teacher training students. Particular attention is paid to the development of future teachers' competencies, such as the ability to systematically understand the teaching process and the didactics system, communication skills, flexibility, conflict resolution, and self-reflection, which are key to effective education. The study also identifies challenges associated with implementing change and proposes measures at the level of higher education and the school environment, including continuing education for teachers, support for professional communities, and the effective introduction of innovative pedagogical approaches. The final recommendations focus on strategic planning for change and the need for cooperation between universities, schools, and educational institutions to improve the quality of education and the professional growth of teachers.

Keywords: 21st century teacher, curriculum reform, education system, didactics, undergraduate teacher training, pedagogical competencies, reflection and self-development of teachers

*Ing. Eva Tóblová, PhD.
Katedra pedagogiky
Pedagogická fakulta
Univerzita Komenského
Šoltésovej 4, 811 08 Bratislava
toblova1@uniba.sk*

*Mgr. Peter Ostradický, PhD.
Katedra pedagogiky
Pedagogická fakulta
Univerzita Komenského
Šoltésovej 4, 81108 Bratislava
ostradicky1@uniba.sk*

*prof. PaedDr. Dušan Kostrub, PhD.
Katedra pedagogiky
Pedagogická fakulta
Univerzita Komenského
Šoltésovej 4, 811 08 Bratislava
kostrub@fedu.uniba.sk*